

## Щодо особливостей формування змісту криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень за фактами викрадення електричної енергії

**Сергій Рогалін**

старший науковий співробітник лабораторії інженерно-технічних досліджень, Національний науковий центр «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» Міністерства юстиції України, м. Харків, Україна, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1934-8977>, e-mail: rohalin@i.ua

*Визначено роль криміналістичної характеристики кримінального правопорушення за фактами викрадення електричної енергії у поєднанні з даними непроцесуальних форм застосування спеціальних знань під час планування тактичних операцій до моменту реєстрації кримінального провадження у ЄРДР.*

**Ключові слова:** криміналістична характеристика; викрадення електричної енергії; застосування спеціальних знань; тактика слідчих дій.

## Peculiarities in Forming the Content of Forensic Characterization of Criminal Offenses Involving Electricity Theft

**Serhii Rohalin**

*The paper determines the role of forensic characterization related to criminal offenses involving electricity theft combined with data obtained by using non-procedural forms of specific expertise during planning tactical operations before registration of criminal proceedings in the URPTI.*

**Keywords:** forensic characterization; electricity theft; specific expertise application; tactics of investigative actions.

Теоретичні питання застосування криміналістичних і спеціальних знань під час досудового розслідування у кримінальних провадженнях розробляли багато науковців. Наприклад, В. С. Кузмічов і В. Пиріг, К. А. Садчікова, О. М. Шрамко, Е. Б. Сімакова-Єфремян, Г. С. Бідняк, Н. І. Клименко, М. Г. Щербаковський і багато інших розглядали проблеми, що існують у полі застосування різних форм спеціальних знань. У юридичній доктрині виокремлюють розподіл форм застосування спеціальних знань на процесуальні (прямо передбачені криміналь-

ним процесуальним законодавством) і непроцесуальні. Наприклад, І. А. Петрова, Д. О. Чекін і К. П. Силенок зазначають, що у загальному випадку існують такі форми застосування спеціальних знань:

- 1) досвідчених осіб без залучення останніх до участі в судовому процесі (консультації, різноманітні довідки зі спеціальних питань тощо);
- 2) у формі результатів несудових (відомчих, адміністративних) розслідувань, відомчих [галузевих. — Прим. авт.] експертиз;

- 3) досвідчених осіб, що мають виконувати процесуальні функції спеціалістів:
  - а) участь в огляді письмових і речових доказів;
  - б) залучення їх до процесу як педагогів, перекладачів;
- 4) у формі судової експертизи або спеціальних знань тих осіб, що мають виконувати процесуальні функції експертів [1, с. 148].

Застосування спеціальних знань у формі судової експертизи процесуально врегульовано вимогами ст. 242—244 та 332 Кримінального процесуального кодексу України [2], водночас проблемним питанням застосування спеціальних знань у формі судової експертизи є процесуальна неможливість призначення судової експертизи та її виконання до моменту відкриття кримінального провадження. Так, А. В. Боднар зауважує, що доволі часто в розслідуванні існує потреба виявити ознаки злочину й визначити механізм протиправного діяння, щоби запобігти знищенню майна шляхом підпалу або вчинення інших умисних дій, спрямованих на приховування речових доказів: *«Заборона проведення експертизи до відкриття кримінального провадження явно суперечить принципу оперативності та логіці розслідування загалом, змушує практичних працівників шукати інші шляхи вирішення питань, з'ясування яких є підставою для прийняття рішень»* [3, с. 53]. Тобто доволі часто в разі недостатності застосування непроцесуальних форм спеціальних знань у вигляді консультацій фахівців, відомчих перевірок тощо існує по-

треба застосування у слідчій тактиці ефективних прийомів і рекомендацій за даними узагальнення слідчої та судової практики. Щодо цього І. В. Пиріг і С. О. Прокопов зазначають, що накопичення та систематизація інформації, здобутої під час проведення розслідування, є складовою діяльності слідчих, експертних, інформаційно-аналітичних та інших підрозділів Національної поліції. Результатом такої діяльності є криміналістичні обліки, зосереджені в Національній поліції України, а саме — у Департаменті інформаційно-аналітичної підтримки; Державній прикордонній службі України; Державній міграційній службі України; Головному сервісному центрі МВС України; Експертній службі МВС України [4, 246]. Така інформація в оперативних розшукових заходах до моменту реєстрації провадження в ЄДРД зазвичай є такою, що орієнтує, а оперативна інформація в тактиці слідства має спиратись на єдину можливість її подальшої реалізації — на інформаційну модель, якою є криміналістична характеристика кримінального правопорушення.

В. М. Шевчук щодо цього зауважує: *«Криміналістична характеристика злочинів, будучи системою відомостей (інформації) про криміналістично значущі ознаки злочинів певного виду, що відбивають закономірні зв'язки між ними і слугують побудові та перевірці слідчих версій під час розслідування конкретних злочинів, через базові функції тактичних операцій діяльнісної спрямованості (пізнавальну, прогностичну, регулятивну, організаційну, конструктивну,*

пошукову, профілактичну), є інформаційним підґрунтям планування й організації розглядуваних тактичних засобів. Цей процес потрібно визнати закономірним, він має необхідний, повторюваний, стійкий загальний характер, без якого вирішення системних завдань досудового провадження неможливе» [5, с. 115]. Наведене доводить практичну цінність криміналістичної характеристики, що об'єктивно існує всупереч відсутності її процесуального визначення.

В. М. Шевчук, посилаючись на роботи автора концепції про визначення криміналістичної характеристики як «фантома криміналістики», також зазначає: *«Останнім часом серед учених-криміналістів висловлювалася думка про недоцільність існування категорії “криміналістична характеристика злочинів” й використання її у практиці розслідування злочинів, оскільки вона не відповідає науковим вимогам. За нашим переконанням, криміналістична характеристика злочинів — це не криміналістичний пережиток минулого, не “ілюзія” й не “криміналістичний фантом”, а реально діюча наукова категорія криміналістики, яка слугує підґрунтям для розроблення найбільш цілеспрямованих і ефективних методик розслідування злочинів, зокрема й тактичних операцій»* [5, с. 117]. В. М. Шевчук [6], Е. І. Оржинська [7], О. А. Севідов [8], В. Л. Сінчук [9] та інші дослідники сьогодні переглядають сприйняття криміналістичної характеристики як «криміналістичного фантому», зосереджуються на її практичному значенні.

Проведений аналіз наукових публікацій за питаннями судової електротехнічної експертизи, теоретичне структурування цих наукових напрацювань і розгляд результатів практичного досвіду за цим видом судово-експертних досліджень, здійснені узагальнення, методична конкретизація окремих досліджуваних випадків тощо свідчать про те, що станом на сьогодні проблеми необлікованого споживання електричної енергії є найбільш опрацьованими в судовій експертизі, що так само виокремлює судову експертизу як найбільш розроблену відправну точку у питанні складання докладної криміналістичної характеристики викрадення електричної енергії.

У нашому попередньому дослідженні [10] аргументовано, що розроблення докладної криміналістичної характеристики викрадення електричної енергії та доповнення наявних методичних рекомендацій щодо розслідування кримінальних правопорушень для працівників правоохоронних органів сприятиме побудові слідчих версій і результативному проведенню слідчих (розшукових) дій, швидкому розслідуванню випадків викрадення електричної енергії. В іншій нашій праці [11] розглянуто загальний стан розроблення питання криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень; побудовано загальну структуру криміналістичної характеристики викрадення електричної енергії; визначено основні складові елементи криміналістичної характеристики викрадення електричної енергії; запропоновано

поділ складових елементів на групи за визначальною ознакою (найбільш значущих і допоміжних ознак); на підставі узагальнень даних за результатами виконання судових експертиз та теоретичного опрацювання результатів досліджень з питань необлікованого споживання електричної енергії розроблено докладну криміналістичну характеристику викрадення електричної енергії за класифікованими різновидами.

Отже, застосування окремих непроцесуальних форм спеціальних знань у вигляді результатів перевірок Держенергонагляду, контрольних і технічних перевірок, виконаних працівниками регіональних обленерго — операторами системи розподілу електричної енергії, консультацій досвідчених осіб, зокрема судових експертів, щодо необлікованого споживання електричної енергії, у поєднанні з інформаційною моделлю, створеною на підставі криміналістичної характеристики викрадення електричної енергії за відповідним різновидом у запропонованому структурному поділі кримінально-протиправного посягання, що розглядається, — стає основою у побудові слідчих версій, формує тактику слідчих дій і сприяє результативному проведенню слідчих (розшукових) дій та інших розшукових заходів, а також сприяє внесенню відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР і швидкому розслідуванню випадків викрадення електричної енергії.

Зважаючи на провідну роль криміналістичної характеристики в активізації конкретних напрямів практичної діяльності слідчих органів

(особливо на етапі проведення оперативних заходів з отримання інформації про викрадення електричної енергії до моменту реєстрації кримінального провадження у ЄРДР), ми запропонували під час планування тактичних операцій поєднати дані розробленої криміналістичної характеристики викрадення електричної енергії, складеної на підставі узагальнень результатів виконання судових експертиз і теоретичного опрацювання результатів електротехнічних досліджень, із даними непроцесуальних форм застосування спеціальних знань у вигляді результатів контрольних та технічних перевірок електроустановок споживачів і вузлів обліку електричної енергії, даних актів про порушення Правил роздрібного ринку електричної енергії, консультацій досвідчених осіб, зокрема судових експертів, щодо ймовірних обставин викрадення електричної енергії.

### **Перелік джерел посилання**

1. Петрова І. А., Чекін Д. О., Силенок К. П. Процесуальні та непроцесуальні форми застосування спеціальних знань у цивільному та господарському процесах. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2020. Вип. 22. С. 146—161. DOI: 10.32353/khrife.2.2020.11 (дата звернення: 28.03.2025).
2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI (зі змін та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 28.03.2025).
3. Боднар А. В. Форми використання спеціальних знань під час розслідування знищення або пошкодження майна. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2017. № 3 (104). С. 46—56. URL: <https://elar.navs.edu.ua/server/>

- api/core/bitstreams/75034010-639c-49f6-808e-b9ef0ec59603/content (дата звернення: 28.03.2025).
4. Пиріг І., Прокопов С. Можливості використання криміналістичних обліків під час розслідування кримінальних правопорушень. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2023. № 1. С. 245—251. DOI: 10.31733/2078-3566-2023-1-245-251 (дата звернення: 28.03.2025).
  5. Шевчук В. М. Роль криміналістичної характеристики злочинів у формуванні тактичних операцій. *Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності*. 2012. № 4 (51). С. 134—141. URL: [https://dspace.nlu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/17508/1/Shevchuk\\_134-141.pdf](https://dspace.nlu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/17508/1/Shevchuk_134-141.pdf) (дата звернення: 28.03.2025).
  6. Шевчук В. «Криміналістичний фантом» чи реальність (ще раз про криміналістичну характеристику злочинів). *Юридична Україна*. 2003. № 3. С. 17—21. URL: [https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/17705/1/Shevchuk\\_17-21.pdf](https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/17705/1/Shevchuk_17-21.pdf) (дата звернення: 28.03.2025).
  7. Оржинська Е. Криміналістична характеристика кримінального правопорушення: поняття та практичне значення. *Jurnalul juridic național: teorie și practică*. Noiembrie 2021. С. 99—102. URL: [http://www.jurnaluljuridic.in.ua/archive/2021/1/1\\_2021.pdf](http://www.jurnaluljuridic.in.ua/archive/2021/1/1_2021.pdf) (дата звернення: 28.03.2025).
  8. Севідов О. А. Особливості формування криміналістичної характеристики злочинних порушень авторського та суміжних прав. *Сучасні тенденції розвитку криміналістики та кримінального процесу* : тези доп. міжнар. наук.-практ. конф. до 100-річ. від дня народж. проф. М. В. Салтевського (Харків, 08.11.2017). Харків, 2017. С. 190—192. URL: [https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/08\\_11\\_2017/pdf/87.pdf](https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/08_11_2017/pdf/87.pdf) (дата звернення: 28.03.2025).
  9. Сінчук В. Л. Кореляційні залежності між елементами криміналістичної характеристики та їх використання у методиці розслідування вбивств : дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2004. 222 с.
  10. Рогалін С. В. Використання спеціальних знань у кримінальних провадженнях щодо викрадення електричної енергії. *Криміналістичний вісник*. 2023. № 39 (1). С. 85—99. DOI: 10.37025/1992-4437/2023-39-1-85 (дата звернення: 28.03.2025).
  11. Rohalin S. Criminal Characteristics of Criminal Offenses Related to Electricity Theft. *Krakowskie Studia Małopolskie*. 2023. Vol. 4 (40). Pp. 188—210. URL: <https://czasopisma.marszalek.com.pl/images/pliki/ksm/40/ksm4013.pdf> (дата звернення: 28.03.2025).